

**ДІЯЛЬНІСТЬ ІНОЗЕМНОГО ДУХОВЕНСТВА НА ЖИТОМИРЩИНІ
В ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ**

Започатковані в 1985 році демократичні процеси зумовили кардинальні зміни в різних сферах суспільного життя, в тому числі і релігійній. Почалося стрімке відродження церкви. Активізації цього процесу значною мірою сприяло відзначення в 1988 році 1000-ліття хрещення Київської Русі. Після цього, зокрема, посилилася місіонерська діяльність в нашій країні: розпочалося масове видання та поширення літератури релігійного змісту, трансляція по радіо та телебаченню відповідних передач тощо. Збільшилася також кількість представників духовенства, які приїздили в Україну з інших країн з метою сприяння відродженню церковного життя. Кінець 80-х – початок 90-х років ХХ століття став переломним періодом, коли стрімко почали відбуватися ліберальні зміни в суспільстві, проте усталений десятиріччями радянський бюрократичний механізм по інерції ще продовжував рухатися. У зв'язку з цим, перебування та діяльність служителів культу з інших країн формально не заборонялося, але водночас нагтовхувалося на ряд складнощів, породжених існуючою в СРСР системою.

Як правило, духовенство приїздило в УРСР за приватними викликами своїх родичів чи знайомих, проте переважно не вказувало свого справжнього статусу. Однак, із загального правила були і винятки, викликані початком лібералізації релігійного життя. У річному звіті по Житомирській єпархії за 1986 рік зазначається, що цей регіон часто відвідували зарубіжні делегації католицького віросповідання. В ньому ж йшлося й про стосунки їх представників з місцевим православним духовенством „...они всегда посещали православные храмы города” (мається на увазі Житомир). Такі відносини підтверджуються і іншим документом, виявленим в Державному архіві Житомирської області, який датується на 7 років раніше попереднього. З Києва у супроводі представників православної ієрархії єкзарха Філарета, в особі вікарія Макарія і кількох інших представників православної церкви прибув угорський примас – кардинал Ласо Ленц зі своєю свитою. Вони відвідали Преображенський собор, де зібралося біля 500 чоловік послухати проповідь останнього. Після цього делегація направилася до кафедрального костюлу, де на площі перед входом чекало біля 700 віруючих і в приміщенні – 500. Прочитавши молитву, подякував за зустріч і звернувся до людей із закликом до закріплення дружби між католиками Угорщини та представниками католиків та православних УРСР. Проте, подібні заходи відбувалися лише з дозволу „відповідних органів”, які контролювали і фіксували повністю весь процес перебування іноземних служителів культу: усі їх переміщення та виступи.

До 1990 року місцевій владі різними засобами вдавалося обмежувати діяльність духовенства, яке прибувало з-за кордону. Віруючі скаржилися у вищі інстанції, висловлюючи невдоволення неправомірними, на їх думку, діями влади.

Позиція віруючих була цілком виправданою. Як приклад, розглянемо становище з „кадрами” по римо-католицькій церкві у Житомирській області. Так, станом на 1991 рік на 38 парафій припадало 8 ксьондзів, причому кількість служителів культу за 3 попередні роки збільшилася лише на 2 особи. Однак і вони були місцевими, бо приїзд і перебування на території УРСР іноземного духовенства було досить проблематичним.

Зважаючи на таку ситуацію, Рада у справах релігії при Раді міністрів УРСР звернула увагу на протизаконність таких дій зі сторони уповноваженого у справах релігії в Житомирській області і роз'яснила, що при вирішенні подібних питань необхідно керуватися нормами міжнародного права.

Проте, місцевого уповноваженого у справах релігії турбував той момент, що правовий статус зарубіжних служителів культу на території нашої країни, обумовлений віденськими домовленостями, суперечив положенням правових актів, що регламентували перебування іноземних громадян в СРСР. В них передбачалося їх право на заняття професійною діяльністю, якщо вона співпадала з офіційно заявленою ціллю перебування. На основі цього місцеві органи робили висновок, що оскільки місіонери прибували на основі приватних запрошень, то вони не мали права виконувати свої професійні обов'язки.

У зв'язку з цим він отримав роз'яснення, що згідно закону СРСР „Про свободу совісті та релігійні організації” де було обумовлено, що якщо силою міжнародного договору, в підписанні якого брав участь Радянський Союз, встановлені інші правила, ніж ті котрі прописані в законах про діяльність духовенства та релігійних організацій, то мали діяти правила міжнародного договору.

В результаті звернення уповноваженого у справах релігії по Житомирській області в Раду по справам релігій з питання перебування польських ксьондзів, ізраїльських та американських рабинів, служителів та релігійних проповідників з інших країн, посадовець отримав роз'яснення, що положення про перебування в країні зазначених категорій громадян знаходилася в процесі розробки, тому наразі йому пропонували вести роботу по офіційному оформленню їхньої служби на території області. На

практиці це означало, що на основі клопотання релігійної общини, де вони планували служити, пропонувалося їм видавати тимчасову державну реєстрацію.

Проте на практиці релігійні общини, побоювалися, що таким чином представники влади намагалися мати всі відомості про зарубіжне духовенство з метою повного контролю над ними. Маючи не найприємніший досвід спілкування з органами радянської влади, вони не поспішали виходити з „підпілля” і легалізувати свою діяльність. Як приклад, наведемо становище щодо зазначеного питання відносно католицьких служителів культу. Так, станом на 1991 рік в області перебувало 5 католицьких ксьондзів-іноземців: Станіслав Фірут (поширював свою діяльність в Довбиші та Кам'яному Броді), Вольдемар Лозинський (Житомир), Вольдемар Тишко (Бердичів), Єжи Волинський (Нова Борова та Володар-Волинський) та Ярослав Ольшевський (Малин, Коростишів). Окрім Вольдемара Лозинського, усі вони мали офіційні зустрічі з уповноваженим. Станіслав Фірут та Вольдемар Тишко отримали реєстрацію з 18 грудня 1990 р. до 20 січня 1991 р., Єжи Волинський – з лютого по червень 1991 р. Усі інші клопотань не подавали.

Іноземні служителі культу, які отримали реєстрацію, зобов'язувалися рахуватися з законами країни перебування, рекомендаціями уповноваженого. В той же час уповноважений у справах релігії у Житомирській області А. А. Мельник повідомляв, що зі сторони представників зарубіжного духовенства, запрошених приватним шляхом, часто спостерігалися втручання у внутрішньоцерковні справи релігійних об'єднань, підбурювання віруючих до висування вимог про повернення колишніх культових споруд.

Місцевому уповноваженому у справах релігії було складно змиритися з встановленим порядком, тому він всілякими способами намагався довести шкідливість перебування зарубіжного духовенства на території області. Так, наприклад, його обурювало, що місіонер, рабин зі Сполучених Штатів Америки Самуїл Плоткін став ініціатором створення, всупереч існуючому на той час законодавству, релігійної школи в Житомирі „Ієшива”. Під впливом місіонерів з Польщі відбувалися масові акції католиків в Житомирі, Коростишеві, Бердичеві з вимогами повернення колишніх костельних приміщень віруючим.

Зважаючи на ситуацію, А. А. Мельник повідомляв місцевому облвиконкому: „аппарат уполномоченного совместно с горрайисполкомами принимает меры в рамках действующего законодательства с целью ограничить отрицательное воздействие на религиозную обстановку в области деятельности зарубежных миссионеров”.

Законодавчі акти, що були прийняті найближчим від зазначених подій часом, розставили усі крапки над „і”, та чітко врегулювали статус іноземних служителів культу в усій Україні, в тому числі і на Житомирщині. Так, Верховна Рада України 23 квітня 1991 року прийняла Закон УРСР „Про свободу совісті та релігійні організації”, що закріплював основи, необхідні для послідовної реалізації принципів свободи совісті та діяльності релігійних організацій.

Отже, як бачимо, М. С. Горбачову в його реформаторській діяльності необхідна була підтримка народу. 1000-літній ювілей хрещення Київської Русі став для нього гарною нагодою, щоб заручитися підтримкою своєї політичної діяльності серед віруючих як в середині країни, так і з-за кордону. Однак, незважаючи на ряд послаблень у даній сфері політика місцевої бюрократії була значною перепорою для повномасштабного функціонування церковного життя, що простежується на прикладі ставлення до іноземного духовенства та його діяльності на Житомирщині. Закон „Про свободу совісті та релігійні організації” і доповнення до нього стали основою для чіткого врегулювання правового статусу іноземних служителів культу та змусив зрештою місцеві органи влади змінити напрямки своєї діяльності у релігійній сфері.